

**ÎN CĂUTAREA MERELOR DE AUR.
O PERSPECTIVĂ PSIHANALITICĂ
DARIA-MARIA TAGHVAEI^[1]**

Pornind de la basmul popular „Prâslea cel voinic și meretele de aur”, cules de Petre Ispirescu, articolul propune o interpretare psihanalitică a conflictelor inconștiente care structurează povestea. Relația tată-fiu este marcată de tensiunea dintre autoritatea paternă și dorința fiului de afirmare, ceea ce poate fi înțeles ca o manifestare simbolică a complexului oedipian. Rivalitatea fraternă, prezentă în trădarea fraților mai mari, relevă lupta inconștientă pentru iubirea paternă. Coborârea lui Prâslea în lumea de jos și întâlnirea cu ficele împăratului pot fi interpretate ca o regăsire a principiului feminin reprimat, ca o reconciliere între polaritățile psihice masculine și feminine. Finalul, în care eroul își iartă frații, sugerează depășirea conflictului interior și integrarea eului matur.

CUVINTE-CHEIE: psihanaliza basmului, rivalitate fraternă, relația tată-fiu, principiul feminin, iertarea.

Inconștientul colectiv al diverselor culturi a încercat să transmită prin basme și mituri o realitate psihică adesea inaccesibilă conștiinței, având o natură profund simbolică și reprezentând diverse arhetipuri fundamentale ale experienței umane. Încă din Antichitate educația copiilor a fost strâns legată de tradiția

¹ Daria Maria Taghvaei este psiholog clinician sub supervizare și psihoterapeut psihanalitic în formare în cadrul INSIGHT - Asociația pentru promovarea psihanalizei teoretice și clinice. Email: dariataghvaei7@gmail.com

povestirii miturilor și basmelor. În lucrările sale Platon menționează faptul că bătrânii obișnuiau să transmită tinerilor mituri sau povestiri, ce aveau rolul de a educa și de a învăța despre valori fundamentale și aspecte ale vieții umane.

În ceea ce privește psihanaliza, Sigmund Freud a avut o contribuție semnificativă în înțelegerea miturilor, întrucât asemenea visului, acestea reprezintă modalități prin care inconștientul își găsește o formă de exprimare simbolică, permițând conflictelor și dorințelor reprimate să iasă la suprafață într-un mod acceptat social. Cea mai remarcabilă ilustrare a metodei lui Freud o reprezintă interpretarea *mitului Oedip*: „Destinul său ne impresionează pentru că ar fi putut să fie și al nostru, dacă ar fi atârnat deasupra capului nostru același blestem ca și cel de deasupra capului lui.” (Freud, 2010, p. 317) Prin urmare, mitul nu semnifică doar povestea unei tragedii antice, ci este și un simbol al conflictelor universale, care există în psihicul uman, precum dorințe ce par inacceptabile din punct de vedere social, dar care sunt exprimate în mod simbolic în vise și basme.

Basmul *Prâslea cel voinic și merele de aur* este un basm popular cules de Petre Ispirescu și publicat în anul 1826 în *Țăranul român*, fiindu-i povestit de către tatăl său. Basmul se prezintă sub diverse forme în diferite culturi, fiecare variantă fiind marcată de trăsături și particularități culturale distincte, dar păstrând în esență o structură fundamentală similară. Bazat pe basmul *Pasărea de aur* al fraților Grimm, care prezintă un început asemănător, această variantă pare să aibă, totuși, rădăcini orientale. O paralelă interesantă poate fi observată în basmul iranian *Pasărea cântă-*

toare din floare, iar o altă versiune remarcabilă este cel uzbek *Prințul Pașa Hassan*, ce sugerează o influență culturală mai largă asupra narativului.

În această versiune, un rege avea o grădină cu mere de aur, dar nu reușea să guste nici unul, căci în timpul nopții venea hoțul și le fura, tocmai când erau să se coacă. Astfel, primul fiu îi cere regelui să păzească el gradina pentru a-l prinde pe hoț, dar fără vreun rezultat. El a adormit în timpul nopții, la fel ca și cel mijlociu. Atunci când regele voi să taie mărul, fiul cel mic se rugă de tată să facă și el o încercare.

La auzul acestui lucru împăratul spuse:

„Fugi d-aici, nesocotitule, zise împăratul. Frații tăi cei mari, atâți și atâți oameni voinici și deprinși cu nevoile n-au putut face nimic, și tocmai tu, un mucos ca tine, o să izbutească...Du-te, zise împăratul, dară negreșit că și tu ai să te întorci rușinat ca frații tăi cei mai mari.”

(Ispirescu, 2019, p. 8)

Originea interpretării psihanalitice a conflictului latent dintre tată și fiu îi aparține lui Freud, în lucrarea *Interpretarea viselor*, unde analizează aceasta relație dușmănoasă făcând trimitere la *Detronarea lui Cronos*. Este vorba despre un conflict în care fiul este investit, la nivel inconștient, cu statutul de rival sau chiar de dușman. În basm manifestarea autorității tatălui și neîncrederea pe care acesta o arată față de Prâslea relevă această dinamică, în care fiul este perceput ca o amenințare. Împăratul, deși nu își exprimă explicit ostilitatea, resimte, la nivel inconștient, pericolul pe care fiul cel mic îl reprezintă pentru succesiunea la tron. Dacă frații mai mari au eșuat,

Prâslea pare a fi singurul cu adevărat capabil să îndeplinească misiunea, fapt ce îi conferă implicit legitimitatea suveranității. Cererea sa de a urca pe tron devine astfel nu doar o afirmare a meritelor proprii, ci și o provocare la adresa autorității părintești, tensionând și mai mult această relație simbolică tată–fiu. Aceeași dinamică a rivalității dintre tată și fiu, în care figura paternă se simte amenințată de potențialul descendentului, este recognoscibilă și în mitologia greacă, în episodul detronării lui Cronos de către Zeus. Cronos, conștient de profeția care anunța că va fi învins de unul dintre propriii săi fii, recurge la gestul extrem de a-și devora copiii pentru a-și conserva puterea. În cele din urmă, scăpat de sub dominația distructivă a tatălui prin intervenția mamei, Zeus reușește să îl detroneze pe Cronos, așezându-se pe tron în locul lui.

După ce stă de veghe toată noaptea în grădină, Prâslea reușește să-i aducă tatălui merele de aur și iese astfel biruitor. Însă nu se mulțumește cu atât, hotărât să-l prindă pe făptaș, pornește împreună cu cei trei frați ai săi în căutarea hoților.

În hermeneutica jungiană, mărul simbolizează atât cunoașterea divină, cât și nemurirea. Furtul mărului este perceput ca un act de transgresiune, prin care omul îndrăznește să acceseze „secretul naturii”, adică să devină conștient și să participe activ la procesul cunoașterii de sine. În mitologia greacă Hercule primește sarcina de a aduce merele de aur din grădina Hesperidelor, păzite de dragonul Ladon. Aceste fructe, oferite zeiței Hera, sunt daruri divine și simbolizează nemurirea și perfecțiunea spirituală. Obținerea lor presupune înfruntarea unui monstru, iar acest act depășește dimensiunea fizică, căpătând valențe simbolice: eroul comite o transgresiune sacră, prin care accesează „taina zeilor”, în esență misterul vieții și al cunoașterii. Din

perspectivă psihanalitică, dragonul poate fi interpretat drept o reprezentare a umbrei, ansamblul forțelor instinctuale și inconștiente ale psihicului. În imaginarul mitologic și folcloric românesc, zmeul ocupă un loc similar cu cel al dragonului din mitologiile universale: o ființă hibridă, asociată forțelor haosului, obstacolului și instinctului primar. Merele de aur, în această cheie, întruchipează Sinele, totalitatea ființei interioare. Uciderea dragonului nu reprezintă doar o victorie asupra unui obstacol exterior, ci simbolizează integrarea inconștientului și dobândirea conștiinței de sine. Atât mitul lui Hercule, cât și basmul românesc exprimă simbolic drumul inițiativ al omului către cunoaștere, maturizare și echilibru interior. În ambele narațiuni merlele de aur constituie obiectul prețios care declanșează aventura eroului.

Pe tărâmul celălalt Prâslea coboară pentru a-i descoperi pe hoții merelor de aur. Acolo găsește trei palate unde trăiesc zmeii care furau merlele și țineau prizoniere trei fete de împărat. Prin luptă Prâslea îi învinge pe cei trei zmei și eliberează fetele. După ce îi învinge pe cei doi zmei, în lupta cu cel de-al treilea un corb alege să-l ajute pe Prâslea, dându-i un seu pentru al face mai puternic. În tradițiile populare corbul era adesea perceput ca o pasăre asociată cu răul și moartea, datorită penelor sale negre și a țipătului. Totuși, în anumite culturi și mituri, corbul avea și semnificații pozitive: era considerat un simbol al înțelepciunii, al fidelității, al fertilității și al protecției. În basmul acesta corbul își schimbă complet rolul față de vechile superstiții. Apariția lui în lupta împotriva celui de-al treilea zmeu subliniază că eroismul, curajul și puritatea sufletului lui Prâslea sunt virtuți recunoscute și sprijinite de forțele binelui. Corbul devine astfel un simbol al sprijinului moral și spiri-

tual, al înțelepciunii și al regenerării, indicând că adevărata putere a eroului nu constă doar în forța fizică, ci și în integritatea și dreptatea sa interioară. Totodată, faptul că pasărea alege să-l ajute pe Prâslea poate fi interpretat ca o alegere a lumii reale în fața celei de dincolo, a conștientului în fața pulsioniilor obscure reprezentate de zmei. Corbul recunoaște în erou o forță a vieții și a echilibrului, nu a distrugerii, și devine astfel un mediator între planul rațional și cel mitic, între existența concretă și dimensiunea simbolică a inconștientului.

Pregătind întoarcerea, le trimite pe fete, una câte una, la suprafața, dar frații săi îl trădează și îl lasă jos. Aici putem observa un simbol frecvent întâlnit în basme: răul este asociat lumii de jos, iar binele lumii de sus. Spațiul superior reprezintă ordinea, recunoașterea socială și valorile morale, în schimb, lumea de jos poate fi interpretată ca un simbol al inconștientului, unde apar temeri, forțe ostile și provocări care pun la încercare curajul și caracterul protagonistului.

Din punctul de vedere al psihanalizei freudiene sentimentele de adversitate manifestate față de fratele mai mic sunt considerate o reacție firească, întrucât, în această etapă a dezvoltării, copilul este capabil să trăiască gelozia în întreaga ei intensitate și claritate afectivă. El percepe apariția noului născut ca pe o amenințare directă la adresa iubirii parentale, crezând că, dacă rivalul ar dispărea, întreaga tandrețe a părinților s-ar concentra din nou asupra sa. Freud observă că aceste impulsuri ostile sunt mult mai frecvent întâlnite în copilărie decât la vârsta adultă, iar expresia lor se poate regăsi în conținutul latent al viselor. Prin practica sa a constatat numeroase cazuri, în care copiii visau scenarii de eliminare a fratelui, ca formă de realizare onirică a dorinței inconștiente de a-l „ucide”. Totuși,

această dorință nu implică o înțelegere reală a conceptului de moarte, copilul o exprimă prin formule naive, cum ar fi: „Să-l ia barza înapoi” (Freud, 2010, p. 304), relevând astfel mecanismul de deplasare și simbolizare prin care inconștientul exprimă conflictul oedipian și rivalitatea fraternă.

Etimologic termenul rival provine din latinescul *rivalis* și desemna două persoane care locuiau pe malurile aceluiași râu și își trăgeau apa din aceeași sursă. În sens simbolic imaginea trimite la împărțirea unei resurse comune, fie ea apă, iubire sau recunoaștere, ceea ce definește și dinamica psihică a rivalității. Din perspectiva psihanalizei freudiene rivalitatea nu se limitează la o simplă competiție pentru posesia unui obiect, ci exprimă un conflict complex între dorință, identificare și narcisism. Copilul, în procesul de diferențiere față de părinți, trăiește intens frustrarea și gelozia, percependu-l pe celălalt ca pe un obstacol în calea satisfacerii dorinței. Rivalitatea oedipiană, care marchează relația dintre copil, mamă și tată, se extinde ulterior și asupra relațiilor fraterne, acolo unde iubirea și invidia se împletesc într-un raport ambivalent.

În acest sens, rivalul nu este doar un adversar exterior, ci și o proiecție a sinei, un dublu care trezește simultan ură și fascinație. Conflictul dintre dorința de a fi unic în iubirea celuilalt și teama de excludere generează o dinamică repetitivă, în care agresivitatea reprimată se transformă, prin mecanisme de apărare, în identificare sau idealizare. Astfel, rivalitatea participă la structurarea dorinței umane, devenind un proces psihic esențial pentru formarea identității și pentru apariția Supraeului, care reglează impulsurile ostile și vinovăția inconștientă.

În basm, competiția dintre cei trei fii ai împăratului pentru recunoașterea și iubirea părintească exprimă dorința fiecăruia de a ocupa centrul atenției

tatălui. Prâslea, mezinul, reușește acolo unde frații mai mari eșuează, devenind ținta invidiei și ostilității acestora. Actul trădării simbolizează ura inconștientă izvorâtă din frica de a fi înlăturați din iubirea parentală. Rivalitatea fraternă capătă, astfel, o dimensiune simbolică: dincolo de lupta aparentă pentru merele de aur se ascunde competiția pentru locul central în iubirea părintească.

Totuși, prin această confruntare, protagonistul depășește stadiul dependenței infantile și își afirmă autonomia și valoarea proprie, transformând rivalitatea într-un proces de individuare și maturizare psihică. De asemenea, această formă de rivalitate evidențiată în basm poate fi înțeleasă și ca expresie a unui Supraeu aflat într-un stadiu slab dezvoltat. În termeni freudieni, copilul care nu a interiorizat pe deplin interdicțiile și limitele impuse de figura paternă își manifestă impulsurile ostile și dorințele de eliminare a rivalului într-o manieră directă, nefiltrată de cenzura morală. Trădarea fraților mai mari reflectă tocmai această slăbiciune a Supraeului, incapacitatea de a transforma agresivitatea în identificare sau în competiție simbolică. Ei rămân ancorați într-un stadiu infantil al pulsioniilor, unde dorința de a-l înlătura pe celălalt pentru a recâștiga iubirea tatălui predomină asupra oricărei forme de empatie sau vinovăție. Astfel, echilibrul interior al individului depinde de felul în care Eul reușește să medieze între impulsurile instinctuale și cerințele morale ale Supraeului. Când această mediere funcționează armonios, instinctele nu sunt reprimare, ci orientate către adaptare și dezvoltare personală. Atunci însă când Eul se desprinde de logica instinctuală și acționează autonom, în loc să colaboreze cu tendințele vitale ale psihicului, apare o ruptură internă. Individul începe să se îndoiască de propriile impulsuri, să

analizeze excesiv și să piardă contactul cu spontaneitatea vieții afective. În plan psihanalitic, această disociere se traduce printr-o funcționare nevrotică, o formă de conflict între gândire și instinct, între dorință și interdicție.

Aplicând această perspectivă asupra basmului, observăm faptul că frații mai mari ai lui Prâslea trăiesc exact această tensiune. Ei nu își pot integra impulsurile de rivalitate și dorința de afirmare, care rămân blocate la nivelul agresivității și al invidiei. Eul lor, slab articulat, nu reușește să transforme instinctul în acțiune creatoare, iar Supraeul nu le oferă repere morale stabile. Prin contrast, Prâslea reușește să găsească o unitate între impuls și rațiune, acționând instinctiv, dar cu discernământ, semn al unei structuri psihice echilibrate. În acest sens basmul poate fi citit ca o alegorie a procesului de integrare psihică. Eroul devine simbolul individului la care Eul funcționează în acord cu totalitatea personalității, ghidând instinctele către scopuri constructive, în timp ce rivalii săi ilustrează consecințele unei scindări interioare: pierderea echilibrului, gelozia și autodistructivitatea.

După ce frații lui Prâslea se întorc acasă cu fiicele împăratului, pretinzând că fratele lor cel mic a pierit, doar mezina refuză să se căsătorească, păstrând credința că Prâslea trăiește. Rămas captiv în lumea de dincolo, eroul caută o cale de întoarcere. În acest context intervine într-o scenă simbolică: salvează puii unei zgripturoaice de la moarte, înfruntând un balaur. Actul de curaj și altruism nu rămâne fără răsplată, zgripturoaica îl ajută pe Prâslea să se întoarcă în lumea celor vii. Zgripturoaica, deși aparține unui registru monstruos și aparent amenințător, întruchipează o formă arhaică a principiului feminin, un arhetip matern protector sau o expresie a *animei*, în sens

jungian. Această instanță feminină nu este idealizată sau domesticită, ci vine dintr-un plan profund, necunoscut Eului conștient, reprezentând o energie inconștientă, instinctuală, dar salvatoare. De remarcat faptul că, la începutul basmului, predomină clar principiul masculin, acțiunea fiind inițiată de tatăl autoritar, în timp ce figura maternă lipsește cu desăvârșire. Absența mamei poate fi interpretată simbolic drept o carență a dimensiunii afective și intuitive, asociate principiului feminin. În acest context, apariția zgripturoaicei pe tărâmul de dincolo poate fi văzută ca o răscumpărare simbolică a principiului feminin, sub forma unei instanțe inconștiente, arhaice, dar protectoare. Totodată, și întoarcerea fraților cu cele trei fete din lumea subpământeană poate fi citită ca o restabilire a echilibrului între masculin și feminin, prin reintroducerea simbolică a dimensiunii feminine în ordinea lumii. Aceste prezențe feminine, fie ca figuri de ajutor, fie ca viitoare soții ale fraților, semnaleză nevoia de integrare a principiilor complementare în procesul de maturizare psihică a eroului și, mai larg, în reechilibrarea ordinii simbolice a lumii basmului.

Mai mult decât atât, faptul că ajutorul vine de la o ființă non-umană, o zgripturoaică, o pasăre fantastică, ce locuiește pe tărâmul celălalt, sugerează că soluția nu poate fi găsită prin rațiune sau voință conștientă, ci se revelează dintr-o dimensiune simbolică a inconștientului colectiv, inaccesibilă direct Eului. Astfel, Prâslea nu iese din impas prin forța proprie, ci printr-o alianță cu inconștientul profund, reprezentat de această creatură mitologică. Ea funcționează ca mediator între lumi, permițând eroului reîntoarcerea în planul conștient al existenței. Salvarea puilor reprezintă o expresie a compasiunii și sacrificiului ce activează această forță latentă din inconștient, care răspunde cu protecție și sprijin.

Fata cea mică, mezina, bănuiește că ceva nu este în regulă și cere trei lucruri: o furcă de aur, o cloșcă de aur cu puii ei și mărul de aur, pe care numai adevăratul erou le putea aduce. Prâslea, deghizat în argat la curtea împăratului, le aduce rând pe rând, iar fata îl recunoaște. Ea dezvăluie atunci adevărul: Prâslea este cel care a omorât zmeii și le-a salvat pe ele, iar frații săi l-au trădat, lăsându-l în lumea de jos.. Apoi, împăratul îl întrebă pe Prâslea cum să-i pedepsească, iar el spuse: ,

„Tată, eu îi iert și pedeapsa să o ia de la Dumnezeu. Noi vom ieși la scara palatului și vom arunca fiecare câte o săgeată în sus și Dumnezeu, dacă vom fi cineva greșiți, ne va pedepsi. Ieșiră câte trei frații în curte, dinaintea palatului, aruncară săgețile în sus și, când căzură, ale fraților celor mai mari le căzură drept în creștetul capului și-i omorâră, dar a celui mai mic îi căzu dinainte.”

(Ispirescu, 2019, p. 21)

Astfel, scena simbolizează o ambivalență afectivă profundă, specifică maturizării psihice. Prâslea resimte în același timp impulsul agresiv față de frații trădători și o nevoie de reparație morală, semn că instinctul distructiv este conținut și transformat într-un gest simbolic. După cum se arată în teoriile psihanalitice contemporane, răzbunarea poate fi benefică doar temporar, conferind victimei o iluzie de putere și restabilind pentru moment stima de sine. Totuși, adevărata reparație nu vine din actul distructiv, ci din transformarea pulsionii agresive într-un proces de integrare interioară. Astfel, iertarea devine o etapă evolutivă, o mutare de pe terenul impulsului pe cel

al conștiinței. Când Prâslea alege să lase pedeapsa „în mâinile lui Dumnezeu”, el nu neagă furia, ci o sublimează, proiectând conflictul intern într-o instanță simbolică mai înaltă, imagine a unui Supraeu matur și conținător.

Așa cum subliniază studiile psihanalitice moderne, iertarea este un concept psihologic hibrid, aflat la granița dintre dimensiunea intrapsihică și cea interpersonală. Ea presupune recunoașterea durerii, dar și renunțarea la dorința de control, ceea ce deschide posibilitatea empatiei și a reconectării cu celălalt. În cazul lui Prâslea, iertarea nu e o simplă absență a răzbunării, ci o reconfigurare a raportului cu figura fratelui rival, un pas spre depășirea conflictului oedipian și spre construirea unei identități autonome, în care forțele contrare (iubirea și ura, dreptatea și mila) pot coexista, fără a se anula reciproc.

Prin urmare, scena finală poate fi interpretată ca o rezolvare simbolică a ambivalenței: actul de iertare nu elimină dorința de răzbunare, ci o transformă într-un gest moral și spiritual care restabilește ordinea interioară. În termenii psihanalizei, acesta este momentul în care Eul reușește să integreze impulsurile contradictorii și să atingă o formă de echilibru între instinct și lege.

*„Trecui și eu pe acolo și stătui de mă veselii la nuntă, de undeluai
O bucată de batoc, Și-un picior de iepure șchiop,
și încălecai p-o șa și v-o spusei dumneavoastră așa.”*

(Ispirescu, 2019, p. 22)

Formula finală a basmului marchează momentul de revenire în realitate, de desprindere din lumea fantastică și de reîntoarcere a naratorului și implicit a ascultătorului la cotidian. Din perspectivă psihanalitică această încheiere are rolul unei eliberări simbolice: ascultătorul se poate trezi din visul incon-

știent al poveștii, după ce a proiectat și a integrat dorințe, frici sau conflicte interioare. Basmul își închide astfel cercul de la pătrunderea într-o lume simbolică, a inconștientului, la reîntoarcerea în real, însoțită de o satisfacție ludică „de mă veseli la nuntă”. Așadar finalul are funcția unei supape psihice, care descarcă tensiunea acumulată pe parcursul narațiunii, printr-un gest simbolic de întoarcere la sine, la lumea reală, după călătoria prin inconștient.

BIBLIOGRAFIE

- Akhtar, S. (2018), *Sursele bucuriei*, Editura Trei, București
- De Mijolla, A. (2002), *Dictionnaire International de la Psychanalyse*, Editura Thomson Gale
- Graves, R. (2018), *Miturile Greciei antice*, Editura Polirom, București
- Freud, S. (2010), *Interpretarea Viselor*, Editura Trei, București
- Fromm, E. (2019), *Limbajul uitat*, Editura Trei, București
- Ispirescu, P. (2019), *Prâslea cel voinic și merele de aur*, Editura Trei, București
- Rachetaire, J. (2006), *Simbologia viselor*, Editura Artemis, București
- von Franz, M. (2019), *Interpretarea basmelor*, Editura Trei, București
- von Franz, M. (2024), *Simboluri arhetipale în basme*, Vol. 1–2, Editura Trei, București
- Zamfirescu, V. (2025), *Jurnal de psihanalist*, Editura Trei, București